

*Projekt Rozpoznawanie pytań retorycznych w języku chińskim klasycznym.
Dofinansowano przez Ministra Edukacji i Nauki ze środków Budżetu Państwa w ramach programu
Studenckie Koła Naukowe Tworzą Innowacje, nr umowy SKN/SP/535276/2022.*

Rozpoznawanie pytań retorycznych w języku chińskim klasycznym

Arkadiusz Domrat, Magdalena Świderek, Maria Świderek

Niniejszy artykuł obejmuje zagadnienie pytań retorycznych w języku chińskim klasycznym na przykładach tekstów z okresu Walczących Królestw. Poruszone zostały kwestie postrzegania sztuki retorskiej w starożytnych Chinach i roli pytań w tekstach, trudności związanych z badaniem tego tematu, z naciskiem na niepewny podział na zdania. W dalszej części przedstawione zostały wybrane znaki oraz złożenia, wskazujące na wystąpienie pytania retorycznego oraz przykłady ich zastosowania zaczerpnięte z tekstów klasycznych.

Wstęp

Pytanie retoryczne to „pytanie pozorne, na które nie oczekuje się odpowiedzi - właściwie jest w nim zawarte twierdzenie. Wykorzystywane jest do podkreślenia przekonań nadawcy i do zaangażowania uwagi odbiorcy oraz do spotęgowania napięcia emocjonalnego.”¹ Ten rodzaj figury stylistycznej można często spotkać w tekstach starożytnych Chin. Szczególnie warty uwagi w tym obszarze jest okres Walczących Królestw (480 - 221 p.n.e), na który przypada rozkwit filozofii, przez wzgląd na różnorodność myśli nazywany okresem stu szkół. Szkoły te dyskutowały

¹ Płóciennik, Podlaska, 2006, str. 223

i spierały się ze sobą w otoczeniu wojen i rywalizacji politycznej. Sprzyjało to szlifowaniu warsztatu retorycznego w celu skutecznego formułowania myśli i docierania do słuchaczy.

Retoryka w starożytnych Chinach

Retoryka chińska bywa postrzegana jako ukierunkowana raczej na tworzenie harmonii niż zwycięstwo w dyskusji. Jest to spójne z wysokim znaczeniem harmonii w kulturze Chin, zarówno historycznie jak i obecnie². Nie jest to jednak pełen obraz chińskiej retoryki. W zależności od okresu oraz szkoły różne było podejście do sztuki retorskiej. Przykładowo okres Walczących Królestw charakteryzowała w dominacja konfrontacji i konfliktu w retoryce (jak również w sytuacji politycznej Chin)³.

Mówcy w Chinach byli wysoko cenieni. Nauczanie m.in. Konfucjusza czy Laozi spisane zostało w formie konwersacji. Odróżniano jednak mowy kwieciste, mało konkretne i mowy mądre, treściwe i z humorem. Pierwsze z nich oceniane były jako mało wiarygodne i manipulacyjne. Drugie były wysoko cenione i poważane⁴.

W przeciwieństwie do retoryki greckiej, chińska sztuka oratorska nie opiera się o usystematyzowany system logiczny. Większe znaczenie ma intuicja. Nie oznacza to jednak, że logika w retoryce chińskiej nie występuje. W tekstach Xunzi można odnaleźć rozróżnienie między indukcją, dedukcją oraz analogią⁵. Szkoły takie jak Szkoła Nazw i Moiści również zwracały uwagę na stosowanie logiki w retoryce⁶. Zaobserwowano takie sposoby argumentacji, jak powoływanie się na autorytet, łańcuch dedukcyjnego rozumowania, wykazywanie konsekwencji i porównania⁷.

Analizując retorykę chińską należy mieć na uwadze, że zachodnie terminy często nie są adekwatne do jej opisu. Chociaż niektóre elementy są zbliżone do konceptów greckich, nie są one tożsame i niejednokrotnie posługując się terminami

² Oliver, 1971; Kennedy, 1980

³ Lu, 1998

⁴ Lu, 1998

⁵ Cua, 1983

⁶ Lu, 1998

⁷ Garrett, 1983

zachodnimi można zniekształcić chińskie pojęcia. Ważnym jest również, aby zwracać uwagę na kontekst tekstu⁸.

Błędy w rozumieniu chińskiej retoryki niejednokrotnie wynikają również z posługiwania się tłumaczeniami tekstów chińskich przez zachodnich badaczy. Tłumaczenia nie zawsze wiernie oddają oryginalny tekst, jako że tłumacz niejednokrotnie musi wybierać pomiędzy wiernym oddaniem myśli a bardziej dosłownym tłumaczeniem. Z tego też powodu, bazując na tłumaczeniach, a nie oryginalnych tekstach, badacze niejednokrotnie wyciągają błędne wnioski⁹.

Rola pytań retorycznych

Dzieła starożytnych chińskich filozofów oprócz bogatej zawartości merytorycznej cechowały się starannością artystyczną. Dlatego stosowano w nich liczne środki stylistyczne, zwłaszcza takie, które dodatkowo usprawniały perswadowanie swoich racji, to jest pytania retoryczne. Dzieła pochodzące z okresu Walczących Królestw, ze względu na mnogość działających w jego czasie szkół filozoficznych oraz wzmożoną polemikę między nimi, stanowią dobre źródła pytań retorycznych. W przypadku dzieł proto-taoistycznych i taoistycznych stanowią środek perswazyjny i wykładniotwórczy, o wysoce pożądanym charakterze „poetyckim i indywidualistycznym”¹⁰. W Analektach (論語) nadają wypowiedziom Konfucjusza charakter emocjonalny, poprzez co całe dzieło uznawane jest za tekst autentyczny - w przeciwieństwie do późniejszych idealizujących przedstawień Mistrza. W Zhuangzi (莊子) używane są do odwzorowania rozmyślań Zhuang Zhou, wkomponowując je w monologi Mistrza.¹¹

W Daodejing (道德經) i w Zhuangzi (莊子) odnaleźć można pytania retoryczne w formie rymowanych wersów, które kwestionują wybrane koncepcje lub działania. Część z nich robi to, po prostu przedstawiając je w formie wymownych pytań. Występują też bardziej skomplikowane konstrukcje stylistyczne – pary pytań

⁸ Lu, 1998

⁹ Lu, 1998

¹⁰ Lewis 1999

¹¹ Yuan (2022), str. 2-3

pozorujące wymianę poglądów, z których jedno, zdające się nie być pytaniem retorycznym, przedstawia daną tezę, a drugie, które bez wątpliwości można nazwać pytaniem retorycznym, obala ją. Innego rodzaju pytania retoryczne występujące w tych dziełach zadawane są by wyrazić ideologię. Zapisane są albo formie par pytanie-odpowiedź, albo serii pytań z pojedynczą odpowiedzią. Odpowiedzi udzielane są przez zadającego pytania, które z tego względu można nazwać retorycznymi. Słynna wypowiedź Zhuang Zhou adresowana do czaszki zawiera w sobie liczne pytania retoryczne, co świadczy o ich częstym wykorzystywaniu w dyskusjach odbywanych w okresie Walczących Królestw¹².

Podział tekstu i interpunkcja

Przy rozpoznawaniu pytań retorycznych w języku chińskim klasycznym, pierwszy problem pojawia się już na etapie identyfikowania pojedynczych zdań w tekście. Często następują one po sobie w formie ciągłej wypowiedzi (ang. rambling sentence), bez wyraźnych ograniczników. W związku z tym, trudność stanowi rozpoznanie dowolnego zdania, a w szczególności zdania pytającego.

Brak potrzeby akcentowania ograniczników zdań, nie przekreśla takiej możliwości, gdy zachodzi potrzeba zastosowania emfazy lub określonej stylistyki. W języku chińskim klasycznym występują partykuły i złożenia typowo kończących zdania. Należy jednak pamiętać, że nie pełnią one jedynie funkcji oznaczenia końca zdania, ale nadają mu także dany charakter modalny lub retoryczny. Spośród nich wymienić można następujące¹³:

- partykuła yǐ 矣, znacząca koniec zdania o charakterze narracyjnym lub opisowym, nadająca czasownikowi aspekt dokonany,
- partykuła hū 乎 lub yé 耶, znacząca koniec zdania pytającego lub wykrzyknienia,
- partykuła yú 歟, znacząca koniec zdania pytającego,

¹² Lewis (1999), str. 180

¹³ Lista na podstawie Harbsmeier (1998), str. 174

- partykuła yǐ 已, w dosłownym znaczeniu będąca czasownikiem znaczącym „kończyć”, znacząca koniec dowolnego zdania,
- z gramatyzalizowane złożenie ér yǐ yǐ 而已矣, znaczące dosłownie „i [na tym] się kończy” lub jego warianty w postaci partykuły ěr 爾 lub ěr 耳, znacząca koniec dowolnego zdania, której użycie stanowi zabieg stylistyczny,
- partykuła yě 也, która w najczęstszym wykorzystaniu znaczy koniec zdania o charakterze osądu.

Dodatkową trudność w wyznaczeniu zdań w tekście w języku chińskim klasycznym stanowi brak interpunkcji. Każdy ze znaków chińskich zawiera w sobie znaczenie, w przeciwieństwie do języków stosujących alfabet, w których grupy liter tworzą zawierające znaczenie słowa. W związku z tym, nie używano przerw między znakami.

Na podstawie analizy artefaktów piśmiennictwa chińskiego nie udało się odtworzyć żadnego spójnego systemu dzielenia tekstu, ani systemu stawiania znaków interpunkcyjnych. Przerwy występujące na najstarszym z artefaktów, kościach wróżebnych, uznawane są za omyłkowo postawione. Choć w tekstach powstałych począwszy od okresu Walczących Królestw zauważalne są różne oznaczenia sugerujące rozpoczęcia akapitów lub pozorną interpunkcję. Szczególnie należałoby wskazać, datowanym na II wiek p.n.e., manuskrypt tekstu Daodejing, odnalezionym w XX wieku w Mawangdui. Pomimo bogactwa oznaczeń w nim występujących, także na jego podstawie nie udało się wyznaczyć spójnego systemu. Pierwsze wzmianki o interpunkcji pojawiają się dopiero w czasach dynastii Han. Jednak znaki interpunkcyjne, a w szczególności znaki zapytania, zostały wcielone do pisanego języka chińskiego dopiero w XX wieku, pod wpływem wykładni językoznawstwa Zachodu¹⁴. W konsekwencji, jedynym sposobem na rozpoznanie zdań w tekstach z okresu Walczących Królestw, jest analiza występujących w nich znaków.

W języku chińskim klasycznym istnieją powtarzalne struktury tworzone złożone ze zdań lub wypowiedzi składowych. Przykładowo czasownik przechodni ài 愛 „lubić” przyjmuje jako swoje dopełnienie frazę nominalną. Natomiast, czasownik

¹⁴ Harbsmeier (1998), str. 177

yuē 曰 „powiedzieć” przyjmuje jako swoje dopełnienie zdanie, traktując je jako mowę niezależną. Wynika stąd, że starożytni Chińczycy posiadali koncepcje słowa i zdania lub wypowiedzenia.

Mowa określana było znakiem yán 言, wypowiedzenie lub zdanie - cí 辭 (później i obecnie występujący w formie cí 詞), tekst - shū 書, a nazwa (w szczególności rozumiana jako fraza nominalna) míng 名. Analiza środków budujących dany tekst widoczna jest np. w późnej myśli moistycznej. Wang Chong (王充), filozof z czasów dynastii Han, pisał:

Kiedy zapisane znaki posiadają (w całości) zakładane znaczenie, tworzą zdanie. Kiedy zgromadzi się pewną liczbę zdań, łączy się za ich pomocą akapity. Kiedy akapity mają pewną spójną strukturę, tworzymy z nich rozdziały. Rozdział jest największą jednostką zdań i akapitów.¹⁵

Powyższe analizy wskazują, że język chiński klasyczny posiada ustrukturalizowaną budowę, mimo że nie jest ona jawnie przedstawiona. Celem właściwego odczytania struktury, a co za tym idzie poprawnego odczytania całej wypowiedzi, należy przeanalizować jej elementy składowe. W związku z tym, do poprawnej identyfikacji konieczne jest poznanie szeregu znaków i złożeń, które typowo określają zdania danego typu, w tym pytania retoryczne.

Znaki i złożenia charakteryzujące pytania retoryczne

Niekiedy o tym, czy dane pytanie jest pytaniem retorycznym zdecydować można, kierując się jedynie kontekstem wypowiedzi. Często jednak pytanie retoryczne rozpoznać można na podstawie występującego znaku lub złożeń znaków. Do najpopularniejszych z nich należą:

¹⁵ *Lun heng*, ed. Chung-hua shu-chü str. 1589, cytata za Forke (1911) str. 451, za Harbsmeier (1998) str. 183, tłum. własne

1. 其

Partykuła 其 jest często używana do tworzenia pytań retorycznych oczekujących zgody z tym, kto wypowiada.

Przykład 1.1 Zhuangzi (莊子), Rozdział II „O jedności bytów”, ustęp III:

qí wǒ dú máng , rén yì yǒu bù máng zhě hū ?

其我獨芒,人亦有不芒者乎?

Czyż tylko mnie się tak wydaje, a innym ludziom nie wydaje się tak?

Przykład 1.2 Mengzi (孟子), Król Hui z Liang, rozdział II, ustęp XVIII:

wáng zhī hào lè shèn , zé qí guó qí shù jī hū ?

王之好樂甚,則齊國其庶幾乎?

[Gdyby] umiłowanie muzyki przez króla było głębokie, [to] czyż państwo Qi nie byłoby bliskie dobrych rządów?

Przykład 1.3 Xunzi (荀子), „Zachęta do nauki”, ustęp XVIII:

jūn zǐ shèn qí suǒ lì hū ?

君子慎其所立乎?

Czyż człowiek szlachetny nie powinien postępować ostrożnie?

Należy jednak pamiętać, że nie każde pytanie zawierające 其 jest pytaniem retorycznym oczekującym pozytywnej odpowiedzi. Przy analizie danego zdania, trzeba przeanalizować także inne znaczenie 其, tj. zaimka osobowego w funkcji atrybutu.

Przykład 1.4 Zuozhuan (左傳), Książę Xi, XXIII rok:

mín bù jiàn dé , ér wéi lù shì wén , qí hé hòu zhī yǒu ?

民不見德,而唯戮是聞,其何後之有?

[Jeśli] lud nie widzi cnoty i słyszy tylko o zabijaniu, jacy **ich** potomkowie nadejdą?

2. qǐ 豈

Partykuła qǐ 豈 jest często używana do tworzenia pytań retorycznych oczekujących oczekujących sprzeciwienia się temu, kto wypowiada.

Przykład 2.1 Shiji (詩經), „Lekcje z państw”, „Oda Zheng”, „Shu Yu Tian”:

xiàng wú jū rén 。 qǐ wú jū rén ? bù rú shū yě 。

巷無居人。豈無居人？不如叔也。

Na ulicach nie ma mieszkańców. Czyż na ulicach naprawdę nie ma mieszkańców? Nie są tacy jak Shu.

Przykład 2.2 Zuozhuan (左傳), Księżę Cheng, XVI rok:

yǐ bó zhū hóu , qǐ dú yí zhū bì yì

以伯諸侯，豈獨遺諸敝邑？

Czyż z powodu strachu przed feudałami, nasz biedny kraj powinien stanowić wyjątek?

Przykład 2.3 Zuozhuan (左傳), Księżę Huan, XIII rok:

fū qǐ bù zhī chǔ shī zhī jìn xíng yě ?

夫豈不知楚師之盡行也？

Czyż naprawdę nie wie, że armia Chu wyruszyła na wyprawę?

3. yān 焉

Znak yān 焉 umiejscowiony na początku zdania stanowi partykułę pytającą oznaczającą „jak?”, nadając mu charakter pytania retorycznego.

Przykład 3.1 Analekta (論語), księga 9, ustęp 23

zǐ yuē : 「 hòu shēng kě wèi , yān zhī lái zhě zhī bù rú jīn yě ? sì shí 、 wǔ shí ér wú wén yān , sī yì bù zú wèi yě yǐ 。 」

子曰：「後生可畏，焉知來者之不如今也？四十、五十而無聞焉，斯亦不足畏也已。」

Mistrz powiedział: „Młodzi zasługują na szacunek. Skąd wiadomo, że młodzi nie dorównają dzisiejszym dorosłym? Jeśli dziś czterdziestolatek, pięćdziesięcioletek jeszcze się nie wyróżnił, to nie jest wart szacunku”.¹⁶

Przykład 3.2 Analekta (論語), księga 11, ustęp 12

jì lù wèn shì guǐ shén 。 zǐ yuē :「 wèi néng shì rén , yān néng shì guǐ ? 」 gǎn wèn sǐ 。 yuē :「 wèi zhī shēng , yān zhī sǐ ? 」

季路問事鬼神。子曰：「未能事人，焉能事鬼？」敢問死。曰：「未知生，焉知死？」

Zilu zapytał o to, jak należy służyć duchom i bóstwom. Mistrz odpowiedział: „Nie umiemy służyć ludziom, jak moglibyśmy umieć służyć duchom?”. Zapytał o śmierć. Mistrz odparł: „Nie wiemy nic o życiu, skąd mamy wiedzieć coś o śmierci?”.¹⁷

Przykład 3.3 Mengzi (孟子), Li Lou, rozdział I, ustęp 13

tiān xià zhī fù guī zhī , qí zǐ yān wǎng ?

天下之父歸之，其子焉往？

Ojcowie królestwa podążyli za nim, jakże ich synowie mieliby iść inną drogą?

4. hū zài 乎哉

Partykuła na końcu pytania retorycznego - „Czy ...?”

Przykład 4.1 Analekta (論語), Księga 12, Ustęp 1

kè jǐ fù lǐ wéi rén 。 yī rì kè jǐ fù lǐ , tiān xià guī rén yān 。 wéi rén yóu jǐ , ér yóu rén hū zāi ?

克己復禮為仁。一日克己復禮，天下歸仁焉。為仁由己，而由人乎哉？

Ogranicz samego siebie [do czynienia tego, co zgodne z normą moralną (yí

¹⁶ tłum. Pejda (2018), str. 101

¹⁷ tłum. Pejda (2018), str. 117

義)] i na powrót postępuj zgodnie z normami obyczajowymi (*li* 禮). Jeśli pewnego dnia uda się to uczynić, na ziemi ponownie [będą praktykowane relacje] *ren*. Jeśli sam nie [praktykujesz relacji] *ren*, jak możesz oczekiwać [tego] od innych?¹⁸

Przykład 4.2 Analekta (論語), Księga 7, Ustęp 30

rén yuǎn hū zāi ? wǒ yù rén , sī rén zhì yǐ 。

仁遠乎哉？我欲仁，斯仁至矣。

Czy [praktykowanie relacji] (*ren* 仁) jest czymś nieosiągalnym? Kiedy tylko zapragnę [praktykować relacje] *ren*, oto są.¹⁹

Przykład 4.3 Analekta (論語), Księga 17, Ustęp 11

lǐ yún lǐ yún , yù bó yún hū zāi ? lè yún lè yún , zhōng gǔ yún hū zāi ?

禮云禮云，玉帛云乎哉？樂云樂云，鐘鼓云乎哉？

Mówiąc „rytuał, rytuał”, czyż [chce się] powiedzieć „jadeit i jedwab”? Mówiąc „muzyka, muzyka”, czyż [chce się] powiedzieć „dzwony i bębny”?

5. yě zhě 也者

Partykuła końcowa, która w połączeniu z zaimkiem pytającym tworzy pytanie retoryczne.

Przykład 5.1 Analekta (論語), Księga 11, Ustęp 26

ān jiàn fāng liù qī shí rú wǔ liù shí ér fēi bāng yě zhě ?

安見方六七十如五六十而非邦也者？

Czy widziałeś [kiedyś] miejsce wielkości pięćdziesięciu, sześćdziesięciu, a nawet sześćdziesięciu, siedemdziesięciu *li*, które nie byłoby państwem?²⁰

¹⁸ tłum. Pejda (2018), str. 125

¹⁹ tłum. Pejda (2018), str. 82

²⁰ tłum. Pejda (2018), str. 124

6. [zaimek pytajny] ... zāi 哉

Partykuła końcowa, jeśli występuje z zaimkiem pytajnym, tworzy pytanie.

Przykład 6.1 Analekta(論語), Księga 17, Ustęp 19

zǐ yuē :「 yú yù wú yán 。 」 zǐ gòng yuē :「 zǐ rú bù yán , zé xiǎo zǐ hé shù yān ? 」 zǐ yuē :「 tiān hé yán zāi ? sì shí xíng yān , bǎi wù shēng yān , tiān hé yán zāi ? 」

子曰:「予欲無言。」子貢曰:「子如不言,則小子何述焉?」子曰:「天何言哉?四時行焉,百物生焉,天何言哉?」

Mistrz powiedział: „Pragnę mówić”. Zigong rzekł: „Mistrzu, jeśli przestaniesz mówić, to co my, uczniowie, będziemy przekazywać?”. Mistrz powiedział: „Czy niebo (*tian* 天) mówi? Cztery pory roku następują po sobie, wszystkie rzeczy powstają, ale czy niebo mówi?”.²¹

Przykład 6.2 Analekta (論語), Księga 2, Ustęp 22

rén ér wú xìn , bù zhī qí kě yě 。 dà chē wú qiān , xiǎo chē wú miè , qí hé yǐ xíng zhī zāi ?

人而無信,不知其可也。大車無輓,小車無軌,其何以行之哉?

Nie wiem, jak można akceptować człowieka, [którego słowa] nie są wiarygodne (*xin* 信). Czy można posługiwać się dużym wozem bez belki, do której wiąże się woły, lub małym wozem bez miejsca na chomąta dla koni?

Przykład 6.6 Mengzi (孟子), Król Hui z Liang, Rozdział I, Ustęp II

mín yù yǔ zhī xié wáng , suī yǒu tái chí niǎo shòu , qǐ néng dú lè zāi ?

民欲與之偕亡,雖有臺池鳥獸,豈能獨樂哉?

Lud pragnął śmierci Jie, więc powinien umrzeć wraz z nim. Chociaż miał wieże, jeziora, ptaki i zwierzęta, jak mógłby cieszyć się nimi w samotności?

²¹ tłum. Pejda (2018), str. 189

7. hé 盍

Złożenie hé bù 何不 - „dlaczego nie?”

Przykład 7.1 Analekta (論語), Księga 5, Ustęp 26

yán yuān 、 jì lù shì 。 zǐ yuē :「 hé gè yán ěr zhì ? 」 zǐ lù yuē :「 yuàn chē mǎ 、 yī qīng qiú , yǔ péng yǒu gòng 。 bì zhī ér wú hàn 。 」 yán yuān yuē :「 yuàn wú fá shàn , wú shī láo 。 」 zǐ lù yuē :「 yuàn wén zǐ zhī zhì 。 」 zǐ yuē :「 lǎo zhě ān zhī , péng yǒu xìn zhī , shǎo zhě huái zhī 。 」

顏淵、季路侍。子曰：「盍各言爾志？」子路曰：「願車馬、衣輕裘，與朋友共。敝之而無憾。」顏淵曰：「願無伐善，無施勞。」子路曰：「願聞子之志。」子曰：「老者安之，朋友信之，少者懷之。」

Yan Yuan i Zilu towarzyszyli i usługiwali Mistrzowi. Mistrz rzekł: „Wyjawcie mi, jakie macie zamiary i życzenia?”. Zilu odpowiedział „Chciałbym dzielić me wozy, konie oraz drogie szaty z przyjaciółmi, nie odczuwać żalu, kiedy [zostaną] przez nich zniszczone”. Yan Yuan odpowiedział: „Chciałbym [umieć] nie chępić się własną dobrocią i nie wystawiać na pokaz moich zasług”. Zilu zapytał: „Chciałbym poznać, jakie są twoje zamiary i dążenia, Mistrzu”. Mistrz rzekł: „Chciałbym przynieść pokój starym przyjaciołom darzyć zaufaniem, otaczać miłością dzieci”.²²

Przykład 7.2 Mozi, Księga 12, Ustęp 17

yǒu yóu yú zǐ mò zǐ zhī mén zhě , zǐ mò zǐ yuē :「 hé xué hū ? 」

有游於子墨子之門者，子墨子曰：「盍學乎？」

Ktoś przybył do domu Mozi, Mistrz Mozi powiedział: „Dlaczego byś się nie miał uczyć?”.

²² tłum. Pejda (2018), str. 62

8. bù yì ... hū 不亦...乎

Podkreśla argument pytaniem retorycznym - „Czyż nie jest...?”

Przykład 8.1 Analekta (論語), Księga 1, Ustęp 1

xué ér shí xí zhī , bù yì shuō hū ? yǒu péng zì yuǎn fāng lái , bù yì lè hū ?
rén bù zhī ér bù yùn , bù yì jūn zǐ hū ?

學而時習之，不亦說乎？有朋自遠方來，不亦樂乎？人不知而不愠，不亦君子乎？

Przykład 8.2 Analekta (論語), Księga 8, Ustęp 7

shì bù kě yǐ bù hóng yì , rèn zhòng ér dào yuǎn 。 rén yǐ wéi jǐ rèn , bù yì zhòng hū ?
sǐ ér hòu yǐ , bù yì yuǎn hū ?

士不可以不弘毅，任重而道遠。仁以為己任，不亦重乎？死而後已，不亦遠乎？

Zengzi powiedział: „Uczony(*shi* 士)nie może nie być silny i wytrwały - jego obowiązki są ciężkie, a droga daleka. [Praktykowanie relacji] (*ren* 仁), czyż nie jest to ciężki obowiązek? Kończy się dopiero po śmieci, czyż nie jest to daleko?”.²³

Przykład 8.3. Liji (禮記), Qu Li Rozdział 1, Ustęp 9

jīn rén ér wú lǐ , suī néng yán , bù yì qín shòu zhī xīn hū ?

今人而無禮，雖能言，不亦禽獸之心乎？

Współczesny człowiek, który nie zna ogłady, chociaż potrafi mówić, to czy jego serce nie jest jak serce zwierzęcia?

Przykład 8.4. Yangzi Fayan (揚子法言), Nauka i Praktykowanie, Ustęp 22

²³ tłum. Pejda (2018), str. 88-89

yǐ dùn zhī fù yǐ wéi xiào , bù yì zhì hū ?

猗頓之富以為孝，不亦至乎？

Czy może być coś lepszego, niż wykorzystanie bogactwa Yi Dun dla synowskiego posłuszeństwa?

Wnioski

Rozwój retoryki w starożytnych Chinach przyczynił się do częstego wykorzystywania środków stylistycznych przez nią wykształconych w dyskursie oraz dziełach, zwłaszcza w epoce Walczących Królestw. Jako że w dziełach w języku chińskim klasycznym nie stosowano spójnego systemu interpunkcji, rozpoznawanie zdań, w tym pytań retorycznych, wymagało analizy poszczególnych znaków. Zebrane charakterystyczne znaki i złożenia świadczą o bogactwie środków wyrazu pytań retorycznych oraz o konieczności podjęcia uważnej analizy potrzebnej do prawidłowego rozpoznania ich.

Bibliografia

Cua, Antonio S. „*Hsün Tzu's Theory of Argumentation: A Reconstruction.*” *Review of Meta-physics*. Philosophy Education Society Inc., 1983

Garrett, Mary. *The 'Mo-Tzu' and the 'Lu-Shih Ch'un-ch'iu': A Case Study of Classical Chinese Theory and Practice of Argument*, University of California, Berkeley, 1983.

Harbsmeier, Christoph. *Science and Civilisation in China: Volume 7, The Social Background, Part 1, Language and Logic in Traditional China*, Cambridge University Press, 1998

Kennedy, George. *Classical Rhetoric and Its Christian and Secular Tradition from Ancient to Modern Times*. University of North Carolina Press, 1980

Lewis, Mark Edward. *Writing and Authority in Early China*, State University of New York Press, 1999

Lu, Xing. *Rhetoric in Ancient China, Fifth to Third Century B.C.E: A Comparison with Classical Greek Rhetoric*. University of South Carolina Press, 1998

Oliver, Robert. *Communication and Culture in Ancient India and China*. Syracuse University Press, 1971

Pejda, Katarzyna. *Konfucjusz. Analekta*. WUW, 2018

Płóciennik, Iwona; Podlawska, Daniela. *Słownik wiedzy o języku*. PARK, 2006

Yuan, Ai. *Rhetorical Questions in the Daodejing: Argument Construction, Dialogical Insertion, and Sentimental Expression*. 2022

Arkadiusz Domrat

Magdalena Świderek

Marina Świderek